

Højt begavede børn har også brug for børnelitterære udfordringer

---

Opgave i master i børnelitteratur, 3. modul: "Børnelitteratur i formidlingsstrategisk perspektiv".

Bjarne W. Andresen, januar 2014.

www.bjarnewandresen.dk

Højt begavede børn har også brug for børnelitterære udfordringer

---

1 Indhold

2	Problemstilling.....	2
3	Indledning.....	3
4	Titel og forfatterangivelse på artiklen.....	3
4.1	Højt begavede børn læser også.....	3
5	Hvorfor interessere sig for højt begavede børn?.....	3
5.1	Min baggrund for artiklen.....	3
5.2	Hvad er højt begavede børn?.....	4
6	Hvilke bøger kan du bruge?.....	5
7	God fornøjelse.....	8
8	Indledning til reflekterende del:.....	9
8.1	Baggrund for opgaven.....	9
8.2	Behovet for opgaven.....	9
9	Formidlingsteoretiske tilgange.....	9
10	Litteraturteoretiske og pædagogisk/didaktiske tilgange.....	11
11	Udvalgte titler.....	12
12	Perspektivering.....	13
13	Konklusion.....	13
14	Litteraturliste.....	13
14.1	Primær litteratur:.....	13
14.2	Sekundær litteratur:.....	16

2 Problemstilling

Hvordan kvalificeres det pædagogiske arbejde med børnelitteratur i forhold til højt begavede børn?

3 Indledning

Nærværende opgave er delt i to hovedafsnit: En fagligt-formidlende artikel og en reflekterende del.

Den fagligt-formidlende artikel (markeret med ramme) er skrevet med *Pædagogisk Extrakt* som medie. Det forventes, at dele af nærværende opgave vil blive bragt i et kommende nummer af *Pædagogisk Extrakt* i form af en artikel med essensen af den i opgaven angivne. *Pædagogisk Extrakt* er valgt som medie, fordi magasinet henvender sig til pædagoger og pædagogstuderende, som ønsker at kvalificere sig teoretisk og praktisk. En del teoretisk kildestof vil ikke blive berørt i artiklen men udfoldes i den reflekterende del af opgaven.

I det reflekterende hovedafsnit vil dele af artiklen blive udfoldet. Baggrunden og behovet for opgaven angives og artiklens målgruppe beskrives nærmere. Teoretiske begrundelser for artiklens tekst vil blive tilføjet. Derefter knyttes teoretiske tilgange sammen med konkrete titler, som er nævnt i artiklen som eksempler på relevant litteratur. Afslutningsvis perspektiveres og konkluderes der på opgaven.

De enkelte dele af artiklen og de enkelte dele af det reflekterende hovedafsnit vil således forholde sig til hinanden; dette sker således, at den pladsmæssige vægtning af de enkelte dele ikke vil være ens, idet relevansen for et givent emne kan være forskellig i de to kontekster.

4 Titel og forfatterangivelse på artiklen

4.1 Højt begavede børn læser også

af Bjarne W. Andresen, støttepædagog, masterstuderende i børnelitteratur og redaktør på JAGOO.

5 Hvorfor interessere sig for højt begavede børn?

Højt begavede børn oplever verden på en anden måde end deres normalt begavede jævnaldrende. De kræver en særlig indsats fra pædagogens side, fordi de ofte har en asynkron udvikling. Asynkron udvikling betyder, at deres udviklingsmæssige alder er forskellig, afhængigt af om man kigger på f.eks. motorisk, følelsesmæssig og kognitiv udvikling. Det gør de højt begavede børn svære at spotte, og de har andre behov, når de skal møde relevante udfordringer i institutionerne og skolerne. Denne artikel beskæftiger sig med, hvordan pædagoger kan bruge børnelitteratur i arbejdet med højt begavede børn.

5.1 Min baggrund for artiklen

Gennem mine over 20 års professionelt arbejde med børn har det slået mig, at høj begavelse ikke er det samme som at have det let. De børn, jeg kunne udpege, er tværtimod stødt på en del forhindringer for deres trivsel og udvikling. Det giver sjældent anledning til en særlig indsats i vuggestuer, mens børnene i stigende grad skiller sig ud i børnehaven. De seneste år har jeg arbejde målrettet med højt begavede børn, som er enkeltintegrerede i en folkeskole i Aarhus Kommune.

Jeg har holdt foredrag for forældre i foreningen Gifted Children om børnelitteratur, som er min store særinteresse. Ved disse foredrag viste der sig et stort behov for mere viden om børnelitteratur til højt begavede børn, både blandt pædagoger, lærere og forældre udenfor den pædagogiske praksis.

5.2 Hvad er højt begavede børn?

Højt begavede børn er ikke en homogen gruppe. De er lige så forskellige som alle andre. De er svære at spotte, for de tegn, du som pædagog skal kigge efter, kan også være tegn på noget helt andet. De kan f.eks. også være tegn på et perfektionistisk barn eller et barn med en autismespektrumforstyrrelse.

Desuden kan det højt begavede barn fejlagtigt blive bedømt som blot velbegavet. Det giver mening at skelne mellem de to grupper af børn, selv om der naturligvis er en flydende overgang. Som pædagog har man sjældent mulighed for at vide, *hvor højt* begavet et barn er. I Danmark er cand.pæd.psyk Ole Kyed den førende specialist i højtbegavede børn. Han bruger udtrykket "elever med særlige forudsætninger" om højt begavede børn, fordi han arbejder i skolesammenhæng. I sin bog *Intelligente børn* bruger han denne liste, som han har hentet fra professor Shirley J. Kokot:

Velbegavede elever

- Kender svarene
- Er interesserede
- Har gode ideer
- Arbejder hårdt
- Svarer på spørgsmål
- Befinder sig i toppen af klassen
- Lytter med interesse
- Lærer let
- Har det godt med kammeraterne
- Er modtagelige
- Kopierer nøjagtigt
- Holder af at gå i skole
- Modtager information
- Teknikere
- Husker godt
- Holder af logisk opbygget læring
- Er bevidste
- Er tilfreds med egen læring

Elever med særlige forudsætninger

- Stiller spørgsmål
- Er ekstremt nysgerrige
- Har vilde, skøre ideer
- Beskæftiger sig med andre ting, men klarer sig godt.
- Diskuterer i detaljer og er omstændige
- Er forud for klassen
- Viser stærke holdninger og synspunkter
- Ved det allerede
- Foretrækker voksne
- Er intense
- Skaber nyt
- Holder af at lære
- Bearbejder information
- Opfindere
- Gætter godt
- Trives med kompleksitet
- Er ivrigt observerende
- Er meget selvkritiske

Alle børn har behov for bøger, som støtter deres udvikling. Vi kender det fra vores dagligdag: Bøger støtter udvikling af ordforråd. Bøger støtter udvikling af forståelse for andre. Bøger støtter udvikling af fantasi. Den asynkrone udvikling betyder, at pædagogen skal gøre en ekstra indsats for at finde udfordrende bøger til højt begavede børn. Bøger kan være udfordrende på mange måder. Det kan f.eks. være svære ord. Det kan også være noget helt andet, måske er barnet klar til nogle bestemte temaer før sine jævnaldrende. Det kan f.eks. være mere filosofiske bøger eller bøger om verdensrummet, som kræver en høj abstraktionsevne. Nogle børn er tidligt klar til at tale om genrer: Hvad er et eventyr, forskellen på fakta og fiktion, hvordan kan jeg se, at en bestemt historie foregår i "gamle dage"? Det er forslag til, hvordan man udfordrer en højt begavede læser.

Et centralt begreb hos den franske sociolog Pierre Bourdieu er *kapital*. Kulturel kapital er f.eks. en væsentlig grund til, at højtuddannedes børn oftere tager en længerevarende uddannelse end resten af befolkningen. Hvis vi overfører det til pædagogisk praksis, betyder det f.eks., at et barn ikke nødvendigvis kender mange begreber, bare fordi det har høj begavelse. Det er først, når barnet er blevet præsenteret for dem, at barnet udvikler en stor begrebsforståelse. Intelligens er arveligt, det er ordforråd f.eks. ikke. Derfor kan et velfungerende dagtilbud støtte barnets udvikling ud over, hvad det har med hjemmefra.

Bourdieu taler også om *habitus*, som er den kultur, hver enkelt bærer. Den samlede erfaring, viden, kunnen osv. gør barnet til den, det er. Du kender det fra din praksis: Ikke to børn er ens, selv om de umiddelbart har haft samme opvækst.

Jo bedre, du kender barnet, jo bedre bøger kan du finde til det. Det kan være bøger om bestemte emner, men det skal også ramme plet i forhold til den kapital og den habitus, som gælder for det enkelte barn.

En anden væsentlig teoretiker er den russiske udviklingspsykolog Vygotsky. Når pædagoger taler om at give barnet passende udfordringer, er det Vygotskys *nærmeste udviklingszone*, de refererer til. Hvis vi mødes med for lave forventninger, keder vi os. Det fører til stagnation og ligegyldighed. Hvis vi mødes med for høje forventninger, bliver vi for pressede. Det fører til stress og lavt selvværd. Ingen af delene giver positiv udvikling eller læring. Den nærmeste udviklingszone er der, hvor vi lige netop skal anstrenge os, men stadig kan følge med. Det er, når der sammenhæng mellem udfordring og kompetence. Barnet kommer i *flow*. Når det er bøger til børn, vi taler om, skal vi finde bøger, som udfordrer passende. Barnet vil hurtigt sige fra, hvis en bog er "kedelig" (= for lave udfordringer) eller "dum" (= for høje udfordringer). Det kan straks være sværere at finde bøger på det helt rigtige niveau.

I sidste del af denne artikel kommer jeg med forslag til konkrete bøger, som kan være relevante for højt begavede børn.

6 Hvilke bøger kan du bruge?

Samtalebøger til de yngste

Højt begavede børn kan tilbydes bøger, som giver større udfordringer end traditionelle bøger, hvor man udpeger dyr, køretøjer, frugter osv. To gode forslag er: *Spørg mig* og *Kan en hund grine?* Med deres finurlige spørgsmål tvinger de læseren til at tænke sig om. Samtidig giver det stof til mange gode samtaler mellem pædagog og barn. Formen er helt enkel: Et billede og et spørgsmål. Det kan være: "Har du et ønske, som aldrig går i opfyldelse?" eller "Hvad tror du, en flue synes er rart?" Mere konkrete spørgsmål som "Hvem klipper dit hår?" og "Hvor mange kan du tælle til?" er der også plads til.

Bøger om følelser

Børn med asynkron udvikling har det ofte svært med følelser, i hvert fald i forhold til jævnaldrende. Forlaget Bolden har lavet serien om Leopold: *Den dag Leopold blev...*, hvor Leopold bliver bange, forelsket, sur og ond. Den sidste er lidt tvivlsom i pædagogisk sammenhæng, for kan børn (her er det en gris) blive onde? De fire følelser tematiseres i hver sin bog. Der er nogle rigtig gode beskrivelser af, hvordan det føles. "Halsen snørede sig sammen. Han fik ondt i maven, og benene var som gelé. Mon det var, fordi han havde spist for meget slik? Kunne det være, fordi han var forelsket? Eller havde han bare trådt i noget griseri? Næh... Leopold var bange!"

En anden serie er *Venskabsbøger* fra Linea. Det er ti små bøger om venskab, hver med et tema, som er med til at holde sammen på venner eller som netop kan ødelægge et venskab. Det er f.eks. at vise følelser, at dele, at vente på tur og at sige undskyld. Hver bog ender med, at Kanin og Pindsvin får en bedre forståelse for hinanden.

Faktuelle billedbøger

De fleste højt begavede børn undrer sig over livets store spørgsmål. Et af dem er, hvor vi kommer fra; sådan helt konkret. Hvad var der før mig, hvordan så dinosaurerne ud og hvordan opstod jorden. De vil have naturvidenskabelige forklaringer. Hvis du vil give dem svar, kan jeg anbefale: *Sådan begyndte det* om livets opståen på jorden og *Sådan begyndte verden*, som går helt tilbage til The big Bang og endda spørger, hvad der sker, når vi ikke er her mere. Bøgerne giver ikke de endelige svar. Det er en pointe i sig selv, at en del af svarene er formodninger.

En del højt begavede børn interesserer sig ikke meget for fiktion, som de mener, ikke kan lære dem noget. Jeg havde en samtale med en niårig dreng. Hans klasse var lige blevet færdig med *Gummi-Tarzan*, og han beskrev arbejdet på denne måde: "Hvad skal man lære af det? At man kan gå ned til en sø og møde en gammel heks og få tre ønsker opfyldt! Hvad er det for noget at lære?"

Verden vendt på hovedet

Andre bøger vender tingene på hovedet og stiller nye spørgsmål. Det kan være forholdet mellem den store og den lille som i *Den lille krokodille, der var bange for prinsesser*, hvor titlen næsten siger det hele: Den lille krokodille har hørt, at prinsesser har tasker af krokodilleskind, så sådan en skal den i hvert fald ikke komme i nærheden af! I *Lars og Lone alene hjemme* er der ingen frygt. I den politisk aldeles ukorrekte historie spiser de to børn Matadormix, skumfiduser og cola til morgenmad. De drikker rensbenzin og ryger, og så ødelægger de efterhånden hele huset. Her skal man lige stikke en finger i jorden i forhold til, hvor konkret tænkende, barnet er.

Ministeriet for ligestilling udsendte i 2008 *Den dag da Rikke var Rasmus/Den dag da Frederik var Frida* til alle dagtilbud. Historien leger med tanken om, at en dreng vågner op som pige – og en pige vågner op som dreng. Her sættes den kulturelle kapital i høj grad i spil hos læseren. Er der bestemt tøj, bestemte lege, bestemt legetøj, som er forbeholdt det ene køn?

I *Se den* er historien meget simpel: To stemmer udenfor billedet diskuterer, om det er en and eller en kanin, de kigger på. Den er tegnet så raffineret, at også læseren er i tvivl. Vi opdager, at ting kan være noget andet, end vi først regner med. Samtidig lærer læseren også at argumentere og måske (som i bogen) indgå et kompromis.

De ældste børnehævebørn og børn i skole vil kunne se den skæve humor i *Stå op!*, hvor en række af landets bedste standupkomikere har skrevet korte historier, f.eks. om en Ole Lukøje, som ikke er god til sit arbejde: "Jeg har ikke lukket et øje hele natten," som han siger til sin kone.

Angst

Den høje begavelse fremkalder ofte angst, da forestillingsevnen overstiger beredskabet til at håndtere den. God børnelitteratur kan hjælpe barnet til at håndtere sin angst. I *Miltons hemmelighed* af Eckhart Tolle (ham med *Nuets kraft*) er en dreng bange for nabodrengen og hans hund. I *Er døden en regnbue?* og *Annas Himmel* er det døden, som er temaet. *Er døden en regnbue?* er en smuk og rund bog med Pia Thaulows illustrationer, *Annas Himmel* har mere kant og er lavet af Stian Hole. Stian Hole har også lavet *Garman-bøgerne*, som også forholder sig til angst og bekymring.

Fantasy

Ingen tvivl om, at fantasy er det helt store indenfor børnelitteratur i øjeblikket. For nogle børn er det angstfremkaldende. Fantasy beskriver en verden, som ikke er, som den vi kender. Forfatteren Kenneth Bøgh Andersen taler om, at hans historier skal være "realistiske i en ikke-real verden". Det stille gys hos nogle kan være en uendeligt skræmmende oplevelse hos en anden. Det kan være en god begyndelse at spørge ind til, hvad der virker skræmmende. For nogle højt begavede børn er det skræmmende, at læseren efterlades med en tvivl om, hvorvidt der eksisterer et sekundært univers – et parallelunivers som i *Den uendelige historie* eller *Erik Menneskesøn* og de øvrige tre bøger i serien. Hvis det sekundære univers er for skræmmende, kan man med fordel finde bøger, hvor det fantastiske er en del af vort eget kendte univers. Jeg har tidligere nævnt *Den dag da Rikke var Rasmus/Den dag da Frederik var Frida* og *Den lille krokodille, der var bange for prinsesser*. *Lars og Lone alene hjemme* og en figur som Pippi Langstrømpe kan med god vilje også nævnes her – en genkendelig verden med noget naturstridigt: Hhv. at overleve det umulige og en overnaturligt stærk og rig pige.

Bøger til større børn om følelser

Også større børn har problemer med følelserne. I *Den bedste fødselsdag* har hovedpersonen fødselsdag, og hun har planlagt det til mindste detalje. Så er det svært at bære, når det hele går anderledes. Fødselsdagen er noget, alle børn kan forholde sig til, og i *Wilbur, en møgunge* er det også helt hverdags situationer, Wilbur kommer i slagsmål, også når han spiller fodbold. *Wilbur, en møgunge* er skrevet af Renée Toft Simonsen og udgivet af ADHD-foreningen. Et andet resultat af det samarbejde er den lille bog i næsten-Pixi-format *Alle er gode til noget*. Den handler om et frustreret barn, som føler sig helt forkert i en billedkunst/krea-time. ADHD-foreningen sendte den ud til alle børn i 0.-2. klasse i maj 2013, og jeg har set den brugt af et barn i 5. klasse, som gav den til alle klassekammerater som en del af en forklaring på, hvad ADHD kan betyde. Bogen kan i øvrigt læses, downloades eller printes fra foreningens hjemmeside.

Forskellige udgaver af den samme historie

Læseren kan udfordres på at gennemskue forskellige udgaver af samme bog. Klassikere som *Skatteøen*, *Peter Pan* osv. er nemme at få fat på i forskellige udgaver, hvis man går i genbrugsforretninger. Læg mærke til, om søulk er erstattet af sømand, om skuder kaldes skibe og om sir Trelawney hedder det mere nutidige mr. Trelawney. Det kan give udfordringer til det sprogligt stærke barn, som interesserer sig for detaljer.

I 2008 udkom den originale udgave af *Pippi Langstrømpe*, som blev afvist af et forlag. Astrid Lindgren skrev bogen om og resten er (børnelitteratur)historie. Nu kan vi sammenligne de to udgaver. Kig efter *Ur-Pippi*, hvis du vil læse den oprindelige udgave, som er noget anderledes end den, som fik verdensberømmelse.

Fiktion med faktuelle afsnit

Bøger med fiktiv handling, som stoppes for at give plads til faktuelle afsnit, er endnu ikke ret udbredte. Mange har hørt om *Sofies verden*, hvor Sofie introduceres til store tænkere gennem tiden. Det er en omfattende bog, som jeg vil foreslå erstattet af *Sebastian*-bøgerne, som er bedre egnet til institutions- og især skolebrug. I det første bind, *Sebastian og skrivemaskinen*, får Sebastian ligesom Sofie en række filosofiske spørgsmål, han må forholde sig til. De øvrige tre bøger i serien har retfærdighed, menneskets oprindelse og magt som temaer, samtidig med at bøgerne afvikler et handlingsforløb, hvor Sebastian og hans veninde Vigga som regel skal opklare noget, mens deres forhold til hinanden udvikler sig gennem serien. Der er en 5'er på vej om forholdet mellem tro og viden.

Forholdet mellem tro og viden står også sin prøve i *Den mystiske sag om hunden i natten*. Jegfortælleren Christoffer har Aspergers syndrom, har det svært med berøring og betragter gul som en ulykkesfarve. Da han finder nabohunden dræbt med en havegreb, sætter han sig for at opklare sagen. Han bliver nødt til at overvinde mange af sine uviljer og ender med at opklare langt mere end et drab på en hund.

Bøger til voksne

Endelig kan man også skele til bøger skrevet til voksne. Vær opmærksom på, at der kan være temaer, som barnet ikke har forudsætninger for at forstå. Bøgerne er jo ikke bare skrevet med lange sætninger og et stort ordforråd. Det kan være, forfatteren forudsætter, at læseren ved, hvad der skete 11. september eller hvem Anker Jørgensen er. Det er så at sige en del af de fleste voksnes historisk/kulturelle kapital, og det kan være demotiverende at læse bøger med forudsætninger, man ikke kan leve op til. Vælg derfor bøger med almengyldige temaer, evt. fagbøger. Gerne som indgang til en samtale med pædagogen. Tor Nørretranders har skrevet bøger, som kan udfordre selv de meste nørdede børn: *Frem i tiden* og *Det generøse menneske* er eksempler på gode titler. Det kan også være bøger af store tænkere, f.eks. Dalai Lamas *Råd fra hjertet* eller *Kunsten at leve lykkeligt*. Fotobøger om året, der gik, kan også være gode. De kan have titler som *Året i billeder* eller *Hvem Hvad Hvor*, som ikke længere produceres. *Årets pressefoto* og lignende er ikke egnede, fordi de indeholder fotos, som ikke er for børn.

7 God fornøjelse

Kast dig ud i det. Det højt begavede barn har lige så stort behov for kvalitet som alle andre. Du vil kunne få nogle samtaler, som vil lære dig meget om barnet – og om livet i det hele taget. Glæd dig. Gå i gang.

8 Indledning til reflekterende del:

8.1 Baggrund for opgaven

Nærværende opgave er lavet i forlængelse af mit hidtidige arbejde med såvel børnelitteratur som med højt begavede børn. Der har været mulighed for at benytte modul 3, Børnelitteratur i formidlingsstrategisk perspektiv, til at kombinere og derved kvalificere viden og praksis på de to områder.

8.2 Behovet for opgaven

Ole Kyed afgrænser højt begavede børn til 2-5 procent af en befolkningsgruppe (Kyed 2007:46), hvilket kan referere til Mensa, som optager de, som "hører til blandt de 2% mest intelligente" (www.mensa.dk/hvad_er_mensa.xml) og Gifted Children, som optager børn "blandt de øverste fem procent på intelligensskalaen" (www.giftedchildren.dk/content.php?r=128-Medlemskab). Det er en ikke ubetydelig del af børnene i institutioner og skoler.

Den faktiske børnelitterære kanon i pædagogisk praksis er kendetegnet ved, at "de fleste bøger er mere end tredive år gamle (...) Bogsamlingerne er præget af arvegods og tilfældigheder, og det kan måske i nogen grad give gode materialer, men det fagsprog og den viden, der er tilgængelig på området, kunne man forestille sig i langt højere grad, ville ligge til grund for bogsamlingerne." (Petersen 2007:51-52.) Der er således behov for vejledning og formidling af viden omkring litteraturvalg.

I det pædagogiske praksisfelt er viden om højtbegavede børns læsning ringe. Denne opgave søger at kvalificere det pædagogiske arbejde med børnelitteratur i forhold til højt begavede børn.

9 Formidlingsteoretiske tilgange

Artiklens målgruppe er læsere af *Pædagogisk Extrakt*. *Pædagogisk Extrakt* præsenterer sig som

"et fagligt online magasin, der giver dig et aktuelt koncentrat af det, der rør sig i den pædagogiske praksis og på pædagoguddannelser og videncentre i VIA (... Magasinet) stiller virtuelt spaltepads til rådighed for eksperter og fagprofessionelle, der tør inspirere, diskutere og provokere. Vi giver en stemme til alle, der vil begrunde og dokumentere professionsaktuelle temaer og være med til at påvirke og forandre den pædagogiske praksis med afsæt i ny viden." (<http://www.viauc.dk/paedagog/uddannelsen/Sider/ekstrakt.aspx>)

Det forventes, at målgruppen har en pædagogfaglig baggrundsviden og er parat til at lære nyt, men at den ikke kan forventes bekendt med hverken arbejdet med højt begavede børn eller børnelitterær teori. Artiklen er derfor holdt i et sprog, som udfordrer uden at forudsætte specialviden. I den forstand forholder artiklens sprog såvel som indhold sig til Vygotskys nærmeste udviklingszone, idet læseren ved passende udfordring forventes at kunne tilegne sig ny viden.

Artiklen er skrevet med blik for abstraktionsstigen, hvor læseren har øje for det konkrete, her eksemplificeret ved et udvalg af litteratur. Længere oppe af stigen ligger det abstrakte, som berøres, når artiklen taler om grupper af bøger ("Samtalebøger til de yngste", "Bøger om følelser" osv.). Det sker også, når fantasy betegnes som "det helt store". Længere nede af stigen er det detaljerede. I artiklen ses det, når de enkelte titler omtales, f.eks. ved at navngive hovedpersoner eller ved de to anekdoter om hhv. en niårig drengs modvilje mod *Gummi-Tarzan* eller historien bag *Ur-Pippi*.

"En zoolog med speciale i store aber. For en ikke-fagmand fremstår den viden, der befinder sig på de midterste trin, konkret. De øverste trin fremstår derimod abstrakte og de nederste detaljerede." (Hyldgaard 2013:31)

"Husk det er dig, der har ansvaret for, at du bliver forstået af den målgruppe, du henvender dig til. Hvis modtageren ikke forstår, hvad du skriver eller siger, er din formidling mislykket." (Hyldgaard 2013:25.) Desuden vil læseren løbende vurdere, om hun vil fortsætte læsningen. *Pædagogisk Extrakt* er frivillig læsning, og fodres læseren ikke med stof, som kan omsættes til praksis umiddelbart, er risikoen forøget for, at konsekvensen er: "Hvis han keder sig, forlader han salen, bladrer eller klikker videre." (Hyldgård 2013:22.) Derfor er artiklen bygget op omkring *Hey you see so*-modellen (Hyldgård 2013:43+ og Majgaard 2002:67): En fangende begyndelse, som fortæller læseren, hvorfor artiklen har relevans, en midte med ny viden og en slutning, som angiver handlemuligheder og giver mod på at gå i gang med videre arbejde med højtbegavede børns læsning.

Læseren vil vurdere relevansen for sin praksis. Derfor er der lagt høj vægtning på konkrete titler. Titlerne er primært nyere titler og titler, som kan forventes at kunne findes på biblioteker. En del af titlerne vil kunne skaffes via boghandlen, om end vi er bevidste om, at meget børnelitteratur meget hurtigt bliver udsolgt fra forlaget og kun i sjældne tilfælde genoptrykkes. Der er taget højde for dette i udvalget af titler.

Af de almene relevanskriterier har artiklen gjort brug af aktualitet (primært aktuelle børnebøger, inklusion er et aktuelt tema), væsentlighed (det forklares, at en stor gruppe børn er højt begavede), identifikation (cases) og konflikt (forskellen på højt begavede børns og andre børns behov). Af de fagformidlings-specifikke relevanskriterier har artiklen gjort brug af fremtiden (der angives konkrete handlemuligheder) og mytedræber (det er en alment udbredt myte, at højt begavede børn selv kan kompensere for manglende udfordringer) (Hyldgård 2013:32+).

10 Litteraturteoretiske og pædagogisk/didaktiske tilgange

I artiklen indkredses og defineres højt begavede børn. Den citerede liste i artiklen er efter Kokot, Shirley: *Help – our child is gifted. Guidelines for parents*. Radford House Publications, Lyttelton, S.A. 1999 (Kyed 2007:115 og 251).

Artiklen refererer til Caroline Sehesteds "To forskellige hensigter i arbejdet med børnelitteratur", som det mundtligt og via powerpoints blev fremlagt på masteruddannelsen (Sehested 2013:8, 9, 34, 35 og 42). Den ene hensigt under overskriften "Sprog" stræber mod sproglig dannelse og har fokuspunkter som ordforråd, begrebsdannelse og dialog. Den anden hensigt under overskriften "Litteratur" stræber mod litterær dannelse og har fokuspunkter som læseoplevelse, læselyst, indlevelse/identifikation og narrativ kompetence. Man kunne antage den position, at "Sprog" er en del af klassisk pædagogisk kernestof, hvor "Litteratur" er en del af kernestoffet i klassisk litterær virksomhed. Via børnelitterært formidlingsarbejde forenes de to kerneområder og i artiklen fremlægges det for en profession, som varetager pædagogisk arbejde med børnelitteratur, i denne kontekst: i forhold til højt begavede børn.

To af Bourdieus centrale begreber relateres til højt begavede børn: Kapital og habitus. Et tredje centralt begreb, felt, er fravalgt, idet pædagogens kontakt med institutions- eller skolebarnet primært vil være centreret omkring institutionen, hhv. skolen. Der er således kun et felt i spil, hvorfor begrebet felt ikke bedømmes relevant i denne kontekst.

Med kapital forstås her den sociale arv, barnet bringer med ind i institutionen eller skolen. Det er et væsentligt begreb for pædagogen, da eksempelvis højtbegavede børn fra litteraturfremmede familier kan fremstå lavere begavet, end de er.

Med habitusbegrebet møder læseren en individualiseret tilgang til kultur. "Når man siger habitus, siger man samtidig, at det individuelle, det personlige og det subjektive er socialt og kollektivt. Habitus er socialiseret subjektivitet." (Bourdieu 1996:11.) Habitus er i en bourdieusk forstand relationen mellem individet og det sociale (Wilken 2011:44). I den optik er der ikke blot én børnekultur. Barnets habitus vil være formet af alder, socialklasse, forældrenes uddannelsesbaggrund, økonomi, by/land mm.

Vygotskys nærmeste udviklingszone inddrages for at give forståelse for relevansen af at tilbyde barnet litteratur af passende sværhedsgrad, hvilket kræver skærpet opmærksomhed i arbejdet med børn med asynkron udvikling. Nærmeste udviklingszone er senere videreudviklet til andre modeller, pædagogen eller den studerende også vil møde. Eksempelvis flowteorien (Mihaily Csikszentmihaly), i Danmark i særlig grad repræsenteret ved Frank Ørsted Andersen og Hans Henrik Knoop, senere ved Helle Hedegaard Hein (Hein 2013:112+) og de mindre udbredte fem trin fra begynder til ekspert: Begynder, avanceret begynder, kompetent, kyndig og ekspert (Dreyfus 1991:85).

11 Udvalgte titler

I det følgende gennemgås udvalgte titler fra artiklen i relation til den teoretiske vinkel i opgaven.

Den sociale kapital spiller en rolle i bl.a. *Venskabsbøger*. Med Bourdieus ordvalg vil man tale om, at barnet tilføjes social kapital, som kan omsættes i lege og andre relationer med andre børn. Barnet vises konkrete handlinger, som kan føre videre efter en fastlåst situation med vrede eller afvisning. Har barnet behov for mere social kapital i relationer til andre børn i institutionen eller skolen, anviser artiklen *Venskabsbøger* som en mulig støtte.

Social kapital tilføres også i *Se den*, hvor de to stemmer udenfor billedet nærmer sig hinanden i en forståelse. Da stemmernes interaktion hidtil udelukkende har været diskussionen, opstår et tomrum, da anden/kaninen skræmmes væk. På sidste opslag dukker en ny tegning op, og stemmerne diskuterer, om det er en myresluger eller en brachiosaurus. Pædagogen kan så vælge at indtage den modsatte position af barnets og kan dermed give barnet mulighed for at afprøve sin ny erhvervede kompetence.

I valget af litteratur til det enkelte barn, må pædagogen være opmærksom på barnets kulturelle kapital. Det udtrykkes eksplicit i artiklens anbefaling af bøger til voksne. At et barn har et ordforråd, som ligger ud over dets biologiske alder, er ikke ensbetydende med, at barnet har begreber på plads i samme omfang. Et greb kan være at tilbyde litteratur, som ikke forudsætter viden om det emne, bøgerne omhandler. Når der bygges ovenpå forudsat viden, må pædagogen hjælpe med at komme over kløften og dermed gøre det i stand til at læse tilsvarende tekster selv på et senere tidspunkt. "Det, som barnet kan udføre i dag i en samarbejdssituation, kan det udføre selvstændigt i morgen." (Vygotsky i Jerlang 2006:324.) Således anviser Bourdieu og Vygotsky den samme handling fra pædagogens side.

Pædagogen spørger også ind til barnets kulturelle kapital, når hun samtaler med barnet om de to små bøger *Spørg mig* og *Kan en hund grine?* I den førstnævnte vil et spørgsmål som "Hvem har du lært noget?" (Damm 2002:196), i den sidstnævnte et spørgsmål som "Hvad kan gøre dig rigtig glad?" (Andersen 2012:140) give pædagogen mulighed for at lære meget mere om barnet og dets tanker, end mere lukkede spørgsmål vil kunne. Det er en måde at afprøve, hvor nærmeste udviklingszone ligger for det enkelte barn.

12 Perspektivering

Et projekt i forlængelse af denne opgave kunne beskæftige sig med, hvordan pædagogens egen habitus, hendes baggrund og hendes egen erfaring med børnelitteratur, spiller ind på valget af bøger og valget af metode til og omfang af pædagogisk arbejde med børnelitteratur i forhold til højt begavede børn. Uden at det er undersøgt eller på anden måde belyst er det min oplevelse, at mange pædagoger står usikre i forhold til arbejdet med denne målgruppe.

Det kan være relevant at skærpe opmærksomheden på, hvilken litteratur der i særlig grad tilgodeser asynkron udvikling. En vanskelig problemstilling at agere på, da børnelitteratur prioriteres lavt i institutionerne på trods af en vis interesse blandt pædagogerne (Petersen 2007:31).

Formidlingsperspektivet kunne forfølges gennem yderligere artikler og realistisk ved foredrag for pædagoger og pædagogstuderende, arrangeret som fyraftensmøder, som det allerede sker i vidt omfang i fagforeningsregi omkring andre professionsrelevante emner.

Jeg er blevet bedt om at komme med et oplæg om børnelitteratur til det kommende møde i Pædagogisk Netværk. Her vil jeg naturligvis inddrage den viden, denne opgave har givet.

I forhold til forældre er jeg blevet opfordret til at holde foredrag om børnelitteratur på Gifted Childrens sommerlejr 2014 samt bidrage til oplæsning/fortælling af litteratur efter eget udvalg for deltagende børn.

13 Konklusion

Det pædagogiske arbejde med børnelitteratur kvalificeres i forhold til højt begavede børn på følgende måder:

- Pædagogers viden om højt begavede børn kan højnes. Pædagoger kan med fordel blive bedre til at udpege børn med høj begavelse.
- Pædagogers viden om asynkron udvikling kan højnes. De vil via dette i højere grad kunne diagnosticere, hvilken litteratur barnet har behov for for at udfordre sin nærmeste udviklingszone.
- Teoretikere som Vygotsky og Bourdieu bør præsenteres for pædagoger og pædagogstuderende i det omfang, det ikke er sket.
- Kendskab til aktuelle titler indenfor børnelitteratur kan øges for at løfte pædagogen op fra en praksis, som tager afsæt i de bøger, de har erfaringer med fra børn – og evt. som forældre.

14 Litteraturliste

14.1 Primær litteratur:

Andersen, Ulla Rose: *Kan en hund grine?* CDR-Forlag 2012.

Barrie, J.M.: *Peter Pan og Wendy*. Lindhardt og Ringhof 1998.

Barrie, J.M.: *Peter Pan og Wendy*. Sesam 2008.

Dalai Lama og Cutler, Howard C.: *Kunsten at leve lykkeligt*. Lademann 2003.

Dalai Lama: *Råd fra hjertet*. Bazar 2006.

Damm, Antje: *Spørg mig*. CDR-Forlag 2002.

Ende, Michael: *Den uendelige historie*. Sommer & Sørensen 2008.

Gellert, Dina: *Den dag Leopold blev bange*. Bolden 2010.

Gellert, Dina: *Den dag Leopold blev forelsket*. Bolden 2010.

Gellert, Dina: *Den dag Leopold blev ond*. Bolden 2010.

Gellert, Dina: *Den dag Leopold blev sur*. Bolden 2010.

Gaarder, Jostein: *Sofies verden*. Høst & Søn 1996.

Haddon, Mark: *Den mystiske sag om hunden i natten*. Rosinante 2009.

Hartmann, Thomas; Geo; Brynnum, Mads L.; Frobenius, Mette; Søndergaard, Sanne; Brandt, Asmus; Ehlers, Elias; Andersen, Dan; Wivel, Thomas; Berlin, Vicky og Carstensen, Povl: *Stå op!* Phabel 2009.

Hole, Stian: *Annas Himmel*. Høst & Søn 2013.

Hole, Stian: *Garmanns gade*. Høst & Søn 2012.

Hole, Stian: *Garmanns hemmelighed*. Høst & Søn 2013.

Hole, Stian: *Garmanns sommer*. Høst & Søn 2013.

Hyltoft, Malik og Schmidt, Palle: *Den lille krokodille, der var bange for prinsesser*. Turbine 2011.

Kirkegaard, Ole Lund: *Gummi-Tarzan*. Gyldendal 2000.

Ladegaard Knox, Jeanette Bresson og Thaulov, Pia: *Er døden en regnbue?* Frydenlund 2011.

Lindgren, Astrid: *Bogen om Pippi Langstrømpe*. Gyldendal 2007.

Lindgren, Astrid: *Ur-Pippi*. Gyldendal 2008.

Lindstrøm, Jonathan: *Sådan begyndte det*. Carlsen 2003.

Marstein, Trude og Bak, Mette-Kirstine: *Den bedste fødselsdag*. Carlsen 2001.

Nørretranders, Tor: *Det generøse menneske*. People's Press 2006.

Nørretranders, Tor: *Frem i tiden*. Tiderne skifter 2000.

Olsen, Lars-Henrik: *Erik Menneskesøn* ①②③. Høst & Søn 2005.

Olsen, Lars-Henrik: *Gudernes skæbne*. Høst & Søn 2006.

Palm, Linda og Sollenberg, Lisa: *Arbejd sammen*. Alinea 2011.

Palm, Linda og Sollenberg, Lisa: *Fald til ro*. Alinea 2011.

Palm, Linda og Sollenberg, Lisa: *Lyt og bliv enige*. Alinea 2011.

Palm, Linda og Sollenberg, Lisa: *Sig stop*. Alinea 2011.

Palm, Linda og Sollenberg, Lisa: *Sig undskyld*. Alinea 2011.

Palm, Linda og Sollenberg, Lisa: *Skal vi dele?* Alinea 2011.

Palm, Linda og Sollenberg, Lisa: *Spred glæde*. Alinea 2011.

Palm, Linda og Sollenberg, Lisa: *Tal om det*. Alinea 2011.

Palm, Linda og Sollenberg, Lisa: *Vent på din tur*. Alinea 2011.

Palm, Linda og Sollenberg, Lisa: *Vis dine følelser*. Alinea 2011.

Ranheimsætter, Jon: *Lars og Lone alene hjemme*. Gyldendal 2011.

Rosenthal, Amy Krouse og Lichtenheld, Tom: *Se den*. Lamberth 2009.

Skov, Christoffer Boserup: *Hvad skete der, Sebastian?* Det Andersenske Forlag 2010.

Skov, Christoffer Boserup: *Hvem bestemmer, Sebastian?* Det Andersenske Forlag 2013.

Skov, Christoffer Boserup: *Hvor kommer du fra, Sebastian?* Det Andersenske Forlag 2011.

Skov, Christoffer Boserup: *Sebastian og skrivemaskinen*. Det Andersenske Forlag 2009.

Stevenson, Robert Louis: *Skatteøen*, Lademann 1973.

Stevenson, Robert Louis og Ingpen, Robert: *Skatteøen*, Sesam 2005.

Toft Simonsen, Renée: *Alle er gode til noget*. ADHD-foreningen 2007.

Toft Simonsen, Renée: *Wilbur, en møgunge*. ADHD-foreningen 2007.

Tolle, Eckhart og Friedman, Robert S.: *Miltons hemmelighed*. Borgen 2010.

Weischer, Maren og Andkjær Olsen, Julie: *Sådan begyndte verden*. Carlsen 2012.

Windfeldt, Louise og Clante, Katrine: *Den dag da Rikke var Rasmus/Den dag da Frederik var Frida*. Ministeriet for ligestilling 2008.

14.2 Sekundær litteratur:

Bourdieu, Pierre: *Af praktiske grunde*. Hans Reitzels Forlag 1997

Bourdieu, Pierre og Wacquant, Loïc J.D.: *Refleksiv sociologi*. Hans Reitzels Forlag 1996

Bourdieu, Pierre: *Centrale tekster inden for sociologi og kulturteori*. Akademisk Forlag 1998

Dreyfus, Hubert og Stuart.: *Intuitiv ekspertise – den bristede drøm om tænkende maskiner*. Munksgaard 1991.

Hein, Helle Hedegaard: *Primadonnaledelse. Når arbejdet er et kald*. Gyldendal business 2013.

Hyldgård, Peter; Ebdrup, Niels; Minor Andersen, Mette og Berg Petersen, Irene: *Slip din viden løs – håndbog i faglig formidling*. Ajour 2013.

Jerlang, Espen (red): *Udviklingspsykologiske teorier*. Hans Reitzels Forlag 2006.

Kyed, Ole: *De intelligente børn*. Aschehoug 2007.

Lindquist, Gunilla (red): *Vygotskij – om læring som udviklingsvilkår*. Klim 2006.

Majgaard, Poul: *Om at skrive bedre – tre trin på vejen*. Dike 2002.

Petersen, Anne: *Den tilsidesatte bog. Om den moderne billedbog i dagtilbud*. Klim 2007.

Sehested: Caroline: *Børnelitteratur i daginstitutioner*. Forelæsning på masteruddannelsens 3. modul 22. oktober 2013 kl. 10.00 - 12.30. Til forelæsningen benyttedes powerpoints:
http://www21.elearning.dpu.dk/bbcswebdav/pid-5004-dt-content-rid-11750_1/xid-11750_1.

Smidt, Sandra: *Vygotsky og små børns læring*. Hans Reitzels Forlag 2009.

Strandberg, Leif: *Vygotskij i praksis*. Akademisk Forlag 2009.

Wilken, Lissane: *Bourdieu for begyndere*. Forlaget Samfundslitteratur 2011.